

Република Србија
КОМИСИЈА ЗА ЗАШТИТУ КОНКУРЕНЦИЈЕ

**ИЗВЕШТАЈ
О АНАЛИЗИ УСЛОВА
КОНКУРЕНЦИЈЕ НА ТРЖИШТУ
ОТКУПА И ИЗВОЗА МАЛИНА У
РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
У ПЕРИОДУ 2015.-2017. ГОДИНА**

Децембар, 2017. година

Садржај

1. Предмет и циљ анализе	3
2. Производња малина	4
2.1 Производња малина у свету	4
2.2. Производња малина у Србији	5
3. Извоз малина	8
4. Увоз малина	10
5. Анализа података достављених од стране учесника на тржишту	13
6. Закључак	16

1. Предмет и циљ анализе

На основу одредби члана 21. став 1. тачка б) Закона о заштити конкуренције („Службени гласник РС”, број 51/09 и 95/13 - у даљем тексту: Закон), Комисија за заштиту конкуренције (у даљем тексту: Комисија) је спровела испитивање услова конкуренције на тржишту малина на територији Републике Србије.

За потребе анализе идентификована су два релевантна тржишта и то:

1. тржиште откупа малина и
2. тржиште извоза малина.

Предмет анализе било је прикупљање и обрада релевантних података о производњи, откупу, увозу и извозу малина и утврђивање околности под којима се врши откуп малине рода 2017. Циљ анализе био је да се испита постојање основане пертпоставке о постојању повреде конкуренције на тржишту откупа малина од стране откупљивача (хладњачара), на основу које би Комисија, у складу са својом надлежношћу, могла да покрене испитни поступак по службеној дужности.

Анализа је спроведена у периоду од јула до децембра 2017. године и обухватила је податке о извозу и увозу свежих и смрзнутих малина у 2015. и 2016. години и за првих десет месеци 2017. године, који су Комисији на захтев достављени од стране Министарства финансија - Управе царина. На основу достављених података о извезеним количинама у протекле три године, идентификовано је 15 највећих извозника малина, којима се Комисија обратила посебним захтевом за достављање података и информација. Од учесника на тржишту је тражено да доставе следеће податке за 2015. и 2016. и за првих десет месеци 2017. године:

- укупна откупљена количина малина (у кг);
- укупна вредност откупа (у динарима);
- укупна продата количина малина (у кг), свежих и смрзнутих, на домаћем тржишту;
- укупна продата количина малина (у кг), свежих и смрзнутих, на иностраном тржишту;
- укупна реализована вредност продаје малина на домаћем тржишту (у РСД);
- укупна реализована вредност продаје на иностраном тржишту (у ЕУР) и
- званичан ценовник откупа малина рода 2017. године, или тренутне откупне цене.

Анализа је обухватила и податке о извозу и увозу малина у периоду од 2010. до 2016. године, које је претходно доставило Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде.

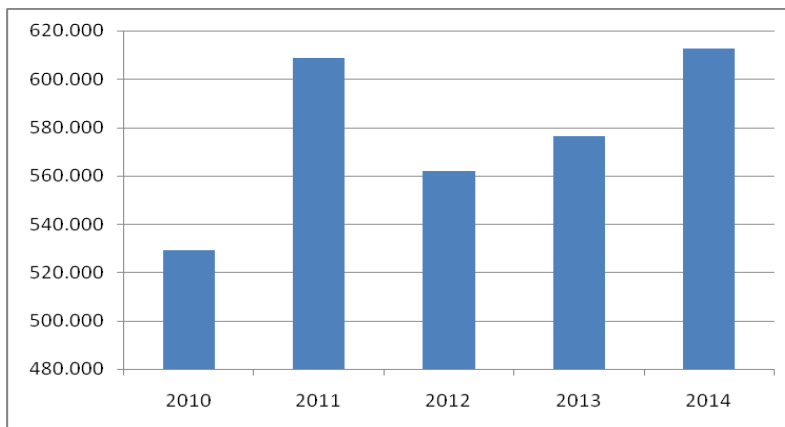
Поред података достављених од стране наведених институција и учесника на тржишту, за потребе анализе коришћени су подаци Републичког завода за статистику, као и други расположиви јавно доступни подаци и информације о производњи и о извозу малина у Републици Србији и у свету.

2. Производња малина

2.1 Производња малина у свету

Према подацима Организације за храну и пољопривреду Уједињених нација (UN FAO), светска производња малина је у периоду од 2010. до 2014. године имала растући тренд, уз просечну годишњу стопу раста од 4%.

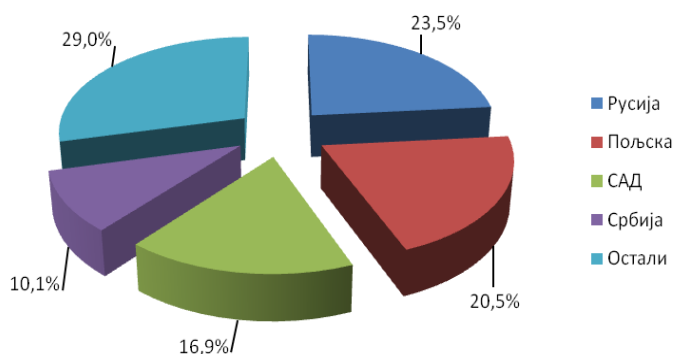
Графикон 1. Производња малина у свету (у 000 тона), 2010-2014. година

Извор: <http://www.fao.org/statistics/en/>

Према подацима UN FAO, највећи светски произвођач малина у целом посматраном периоду је Русија, која годишње у просеку произведе 1/4 укупне производње малина у свету (23-25%). Следе Пољска са око 20% светске производње малина, САД са 15-18% светске производње и Србија, чији је удео у укупној светској производњи малина смањен са 16% у 2010. години на 10% у 2014. години.

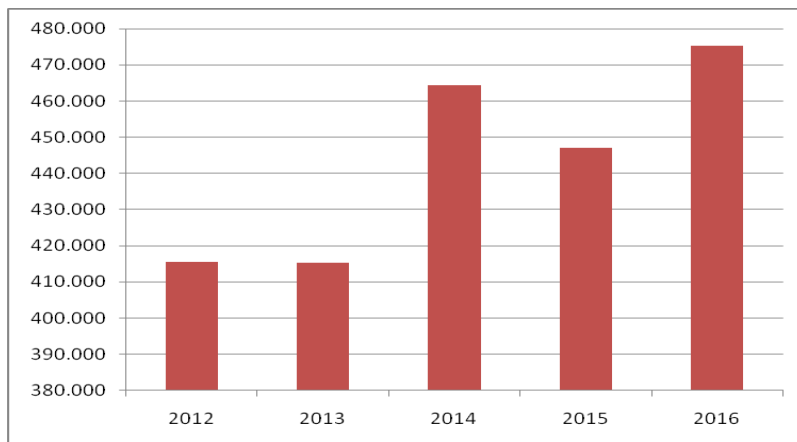
Графикон 2. Највећи произвођачи малина у свету, 2014. година

Извор: <http://www.fao.org/statistics/en/>

Светска организација произвођача малина (International Raspberry Organization – IRO) окупља 13 земаља произвођача малина (Аустралија, Бугарска, Канада, Чиле, Кина, Енглеска, Француска, Мађарска, Мексико, Пољска, Србија, Шкотска и САД), чија збирна производња, према подацима те организације, достиже 90% укупне производње малина у свету. Према подацима IRO укупна производња малине у свету износи око 450.000 тона. У периоду 2012-2016. година, светска производња малина је осцилирала од најнижих 415.200 тона у 2013. години, до максималних 475.200 тона у 2016. години.

Графикон 3. Производња малина у свету (IRO, 2012-2016.г.)

Извор: <http://www.internationalraspberry.net/>

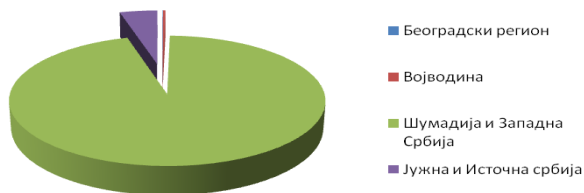
Уколико упоредимо два извора података за период 2012-2014. година, када су подаци из оба извора били доступни, можемо приметити значајна одступања, која се крећу у распону од 30-40%. Ову разлику можемо приписати чињеници да Русија, као најзначајнији произвођач малина (али не и извозник, јер је производња готово искључиво намењена домаћем тржишту), није чланица IRO, која окупља земље које су не само значајни произвођачи, већ и извозници малина.

2.2. Производња малина у Србији

Према подацима Републичког завода за статистику, укупна површина под засадама малине у периоду 2014-2016. година у Србији износи 11.041 ха, при чему се у Региону Шумадије и Западне Србије налази чак 95% засада.

Просечан принос у 2016. години износио је 5,6 тона по хектару, при чему је највећи принос остварен у Београдском региону (8,3 т/ха) и у Војводини (7.0 т/ха), а најмањи у Региону Јужне и Источне Србије (4,0 т/ха).

Графикон 4. Површина под засадима – Србија

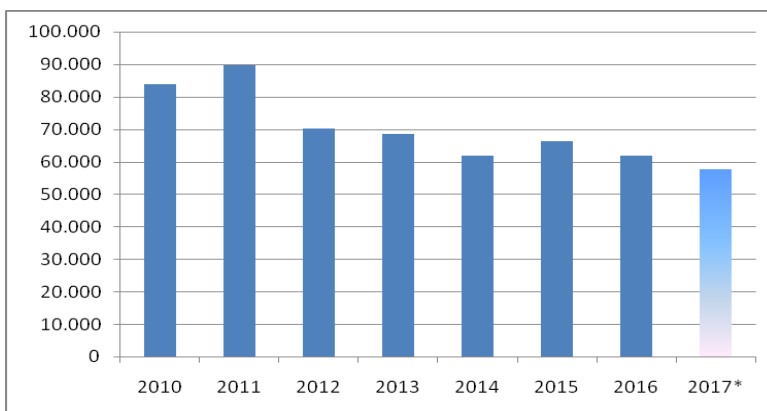

Извор: РЗС (<http://webrzs.stat.gov.rs/>)

На основу података Пописа пољопривреде из 2012. године, највеће површине под малином налазе се на територији општина Ивањица (1.249 ха) и Ариље (1.226 ха). Међу општинама у којима се малине узгајају на површини од преко 500 ха налазе се Крупањ (759 ха), Брус (759 ха), Бајина Башта (694 ха), Осечина (686 ха), Лучани (662 ха), Александровац (596 ха), Ужице (548 ха), Љубовија (539 ха) и Косјерић (503 ха).

Према званичним статистичким подацима, укупна производња малина у 2016. години износила је 61.875 тона, што је незнатно више од остварене производње у 2014. години (61.715) и за 6% мање од производње у 2015. години (66.176). Према истом извору, очекује се да ће производња малина у 2017. години износити 57.631 тона, што би представљало смањење производње у односу на 2016. годину за 6,9%.

Графикон 5. Производња малина у Србији (у 000 тона), 2010-2017.г.

Извор: РЗС

*процена за 2017. годину.

У односу на 2010. годину, производња малина је имала опадајући тренд, уз просечну негативну стопу раста од 5% на годишњем нивоу. Изузетак су 2011. и 2015. година, када је дошло до повећања производње од 7% у односу на претходну годину.

У односу на јавно доступне званичне статистичке податке, подаци које је доставило Министарство пољопривреде дају нешто другачију слику стања у малинарству. На основу података са терена којима је располагало Министарство, под малињацима се налази нешто

мање од 20.000 ха, при чему се највеће површине под малином налазе у западној Србији (Ариље, Ивањица, Лучани, Чачак, Пожега, Ужице, Нова Варош, Прибој, Пријеполје). По значају, следећи регион је северозападна Србија (Ваљево, Шабац, Осечина, Љубовија) и југоисточна Србија (Брус, Александровац и Куршумлија). У последњих пар година мења се слика под површинама малињака и врши се децентрализација засада, с обзиром на то да се подижу нови засади малине са двородним сортама малине и у крајевима где се традиционално малина до сада није гајила као што је Бачка у Војводини, Рашки округ (Нови Пазар, Сјеница) и јужна Србија (Лесковац, Лебане, Влад. Хан).

У односу на остварен принос од 5,6 t/ха који је забележила званична статистика, у пракси се показало да се у Западној Србији остварују редовни приноси од 15 до 20 t/ха.

Према подацима Удружења хладњачара Србије, којима је располагало Министарство пољопривреде, Србија у просеку произведе око 80-85.000 тона малине годишње. У 2016. години је остварен рекордни принос малине од око 90.000 тона, што је са прелазним залихама од 15.000 тона, и са увезених 5.000 тона, износило око 110.000 тона и сврстало Србију на прво место на светској ранг листи произвођача и извозника. Пољска је са производњом од 85-90.000 тона испред Сједињених Америчких Држава која је имала производњу од 70.000 тона, док је на четвртном месту Чиле са производњом од 55-60.000 тона. Следе Енглеска, која је заједно са Шкотском произвела 13.000 тона, Кина (10.000т), Канада (8.000т), Француска (7.000т), Аустралија (4.000т) и Мађарска (1.000т), док су све остале земље убрале укупно 31.000 тона.

Исти извор очекује да ће се у род малине 2017. године ући са пренетим залихама од 25-30.000 тона. Нове површине под засадама малине, као и повећана производња услед увођења савремених технологија узгоја, довеле су до хипер-продукције у производњи малине и застоја у пласману на међународном тржишту.

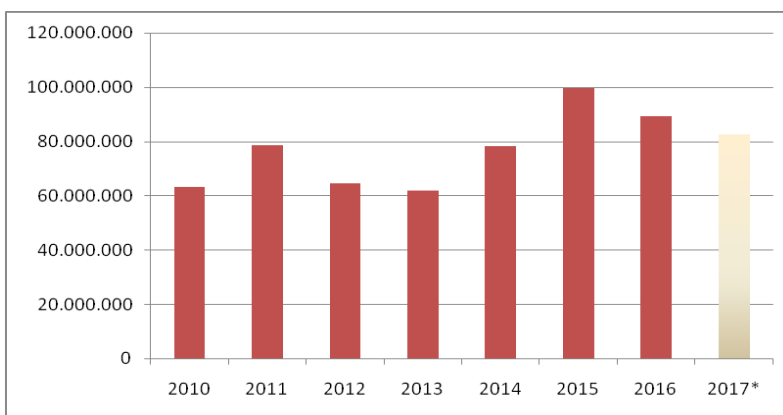
Према подацима Министарства пољопривреде, технологија гајења малине у Србији се креће у два правца. На једној страни су произвођачи који ову производњу унапређују кроз укрупњавање површина, правилну примену свих агротехничких мера, увођење система за наводњавање, али је број оваквих произвођача јако мали. На другој страни су произвођачи који не улажу довољно у негу и онако већ остарелих засада, па тако добијају све мање приносе и слабији квалитет плода. Тренутни однос ове две групе је скоро подједнак, чиме се одржава ниво производње, али нажалост квалитет опада. Док се код првих приноси крећу и преко 20 t/ха, код других су они доста ниски и износе око 5 t /ха. Због недовољне производње сертификованих садница и узимања изданака из производних засада, а и због суше у последњи неколико година долази до осцилација у производњи малине.

Око 95% производње малина у Србији чине високо квалитетне сорте „виламет“ (90%) и „микер“ (5%), око 3% чини „туламен“, док око 2% чине друге сорте, као што су „херитаж“, „градина“, „полка“ и „полана“, које су нешто слабијег квалитета.

3. Извоз малина

Република Србија је значајан извозник малина и уз Пољску, САД и Чиле сврстава се у водеће светске извознике овог јагодастог воћа. У периоду од 2010. године до 2016. године извоз малина је имао променљив тренд. Након повећања извоза у 2011. години за 24% у односу на 2010. годину, извоз се у 2012. и 2013. години враћа на ниво из 2010. године. У 2014. години извоз поново расте и у 2015. достиже рекордни ниво од око 100.000 тона. У 2016. години извоз је поново смањен у односу на претходну годину и износи 89,3 хиљаде тона, што је још увек за 41% више него у почетној, 2010. години. Извоз реализован у првих 10 месеци 2017. године је готово достигао целокупан извоз остварен у претходној години, те се може очекивати да ће на годишњем нивоу у 2017. години поново бити забележен благи пораст извоза малина.

Графикон 6. Извоз малина (у кг), 2010-2017*

*јануар-октобар 2017. г.

Према јавно доступним подацима, 90-95% домаће производње малина иде у извоз, док остатак апсорбује домаће тржиште. Уколико се, међутим, упореде званични статистички подаци о произведеним и извезеним количинама на годишњем нивоу, закључно са 2013. годином извоз је чинио око 90% производње, да би у годинама које су уследиле у односу на домаћу производњу извоз био већи за око 50%. Овакав дисбаланс између извоза и производње може бити последица два фактора. Као прво, званична статистика вероватно потцењује домаћу производњу, чему у прилог иду и подаци Светске организације произвођача малина, према којима Србија годишње произведе и до 78% више него што то показују статистички подаци¹. Као друго, све већи број извозника, поред откупа домаће свеже малине, купује и дубоко замрзнуте малине из увоза, које затим пласира на иностраном тржишту.

Према подацима Управе царина, малина се претежно извози у смрзнутом стању (око 95%), при чему се највеће количине извозе у земље Европске уније (Немачку, Француску, Белгију, Холандију, Велику Британију, Аустрију, Италију) и САД. Немачка и Француска су највећи купци српских малина и извоз у ове две земље чини преко 50% укупног извоза.

¹ конкретан податак се односи на 2015. годину.

У извозу се разликују четири категорије смрзнутих малина: роленд (најскупља), брух, гриз и блок, при чему роленд и гриз чине око 90% смрзнутих малина. Највећи купци свежих малина су Аустрија, Немачка и Италија и у ове три земље се извезе преко 90% малина у свежем стању.

У извозу се појављује преко 170 привредних субјеката, од којих прва четири скупа чине 25-30% укупног извоза, док **првих осам чини 37-44% укупног извоза**. Према подацима за 2015., 2016. и првих десет месеци 2017. године, **најзначајнији извозник малина је предузеће „Алтива“ доо Београд**, чија је претежна делатност производња сокова од воћа и поврћа (шифра делатности 1032). Ово предузеће извози претежно у Немачку и Француску и његов извоз је чинио **око 10% целокупног извоза малина** у целом посматраном периоду. Међу прва четири извозника појављују се још и „Станић“ доо из Ариља, “Sirogojno Company” доо из Сирогојна и „Crops&Partners“ доо из Београда, чији се појединачни удели у извозу крећу између 4% и 7%.

Табела 1. Рацио концентрације извоза малина (CR4, CR8 и CR13)

CR	2015		2016		2017*	
	количина	вредност	количина	вредност	количина	вредност
CR4	25.1%	26.4%	27.6%	29.3%	27.3%	29.9%
CR8	36.8%	38.6%	39.7%	41.6%	41.2%	43.6%
CR13**	45.9%	48.0%	50.8%	53.4%	50.1%	55.1%

*јануар-октобар 2017.

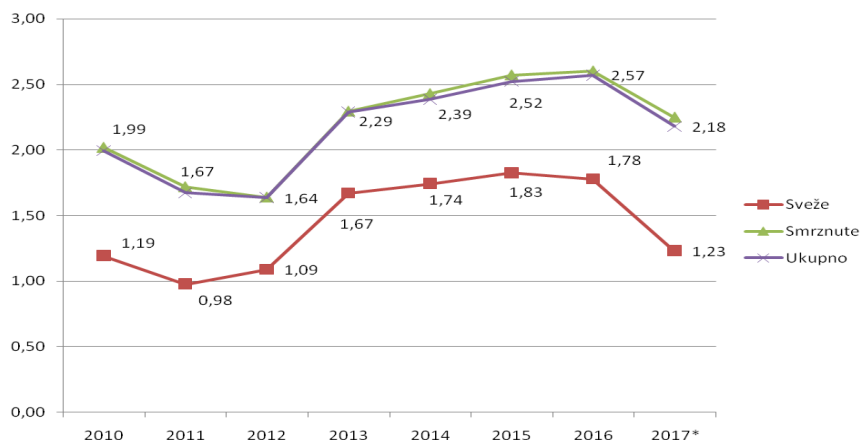
**узорак Комисије

Извозне цене

Кретање просечне извозне цене малина опредељено је кретањем просечне извозне цене *смрзнутих* малина, с обзиром на њихов удео у укупном извозу малина. Просечна извозна цена малина имала је опадајући тренд у периоду од 2010. до 2012. године, након чега почиње да расте и у **2016. години достиже рекордних 2,57 евра/кг**. Према подацима које је доставило Министарство пољопривреде, просечна извозна цена *смрзнутих* малина била је у посматраном периоду нешто изнад просечне извозне цене малина и у 2016. години износила је 2,60 евра/кг, док је просечна извозна цена свежих малина у посматраном периоду била нижа за 30-40% од просечне извозне цене смрзнутих малина и у 2016. години износила је 1,78 евра/кг.

У првих десет месеци 2017. године, дошло је до пада просечне извозне цене малина. Просечна извозна цена свежих малина нижа је за 31%, а смрзнутих малина за 14% у односу на 2016. годину, што је резултирало тиме да **просечна извозна цена малина у 2017. години износи 2,18 евра/кг, што је за 15% ниже у односу на претходну годину**.

Графикон 7. Просечна извозна цена малина, свежих, смрзнутих и укупно (EUR/кг)

У 2015. години, просечна извозна цена по кг смрзнуте малине кретала се у распону од 1,20 евра/кг (Либија) до 3,51 евра/кг (Хрватска). Од горе поменутих земаља у које се извозе највеће количине малина, најисплативији је био извоз у САД (3,10 евра/кг) а најјефтинију малину плаћали су купци у Италији (2,33 евра/кг). Уколико посматрамо просечне извозне цене за осам највећих извозника, оне су се кретале у распону од 2,20 („Станић“) до 2,90 („Sirogojno Company“), при чему је највећи извозник „Алтива“ остварио просечну извозну цену од 2,71 евра/кг.

Просечна извозна цена по кг смрзнуте малине у 2016. години кретала се у распону од 1,89 евра (Ирска) до 5,13 евра (УАЕ). Од горе поменутих земаља у које се извозе највеће количине малина, најисплативији је био извоз у Велику Британију (3,01 евра/кг) а најјефтинију малину плаћали су купци у Аустрији (2,24 евра/кг). Уколико посматрамо просечне извозне цене за осам највећих извозника, оне су се кретале у распону од 2,07 („Z.A.Fruit“) до 3,06 („Crops&Partners“), при чему је највећи извозник „Алтива“ остварио просечну извозну цену од 2,62 евра/кг.

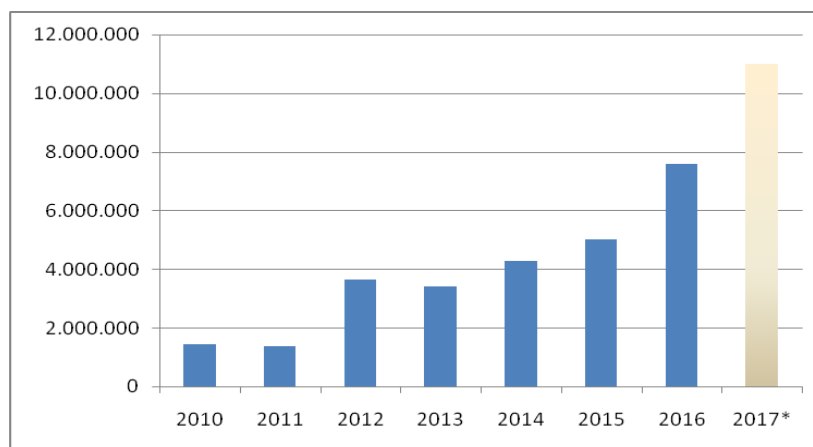
Просечна извозна цена по кг смрзнуте малине за првих десет месеци 2017. године кретала се у распону од 1,10 евра (Кипар) до 3,83 евра (Катар). Од горе поменутих земаља у које се извозе највеће количине малина, најисплативији је био извоз у Велику Британију (2,79 евра/кг) а најјефтинију малину плаћали су купци у Италији (1,67 евра/кг). Уколико посматрамо просечне извозне цене за осам највећих извозника, оне су се кретале у распону од 1,65 („Z.A.Fruit“) до 2,89 („Sirogojno Company“), при чему је највећи извозник „Алтива“ остварио просечну извозну цену од 2,34 евра/кг.

4. Увоз малина

Увоз малина има растући тренд у посматраном периоду и у 2016. години био је 3,5 пута већи него у 2010. години. У првих десет месеци 2017. године, остварени увоз малина је достигао 10.990 тона и готово дупло је премашио целокупан увоз остварен у 2016. години. Према подацима које је Комисији на захтев доставила Управа царина, остварени увоз је у 2015. и 2016. години био већи него што то произлази из достављених података

Министарства пољопривреде, тако да је, према овим подацима, у 2016. години укупно увезено 7.589 тона свежих и смрзнутих малина. Увозе се превасходно смрзнуте малине (преко 98%), док је увоз свежих малина занемарљив. Малина се највише увози из Босне и Херцеговине (70-75%), око 13% у 2016. и 2017. години долази са Косова, док се знатно мање количине увозе из Бугарске и Црне Горе. За око 10% укупних увезених количина, према царинској декларацији, евидентирано је порекло из Републике Србије.

Графикон 8. Увоз малина (у кг), 2010-2017*

*јануар-октобар 2017. г.

Извор: Министарство пољопривреде (2010-2014) и Управа царина (2015-2017)

У односу на остварен извоз, увоз малина чини око 5% у периоду 2012-2015. година, односно 8,5% у 2016. години и 13,3% у првих десет месеци 2017. године.

Табела 2. Извоз и увоз малина, 2010-2017.г.

Година	Извоз (кг)	Увоз (кг)	Увоз/Извоз (у %)
2010	63.358.267	1.447.096	2,3%
2011	78.525.479	1.368.266	1,7%
2012	64.735.886	3.653.062	5,6%
2013	62.014.554	3.397.801	5,5%
2014	78.308.540	4.280.032	5,5%
2015	99.596.928	5.012.237	5,0%
2016	89.251.381	7.588.925	8,5%
2017*	82.619.236	10.990.357	13,3%

*јануар-октобар 2017. године

Извор: Министарство пољопривреде (2010-2014) и Управа царина (2015-2017)

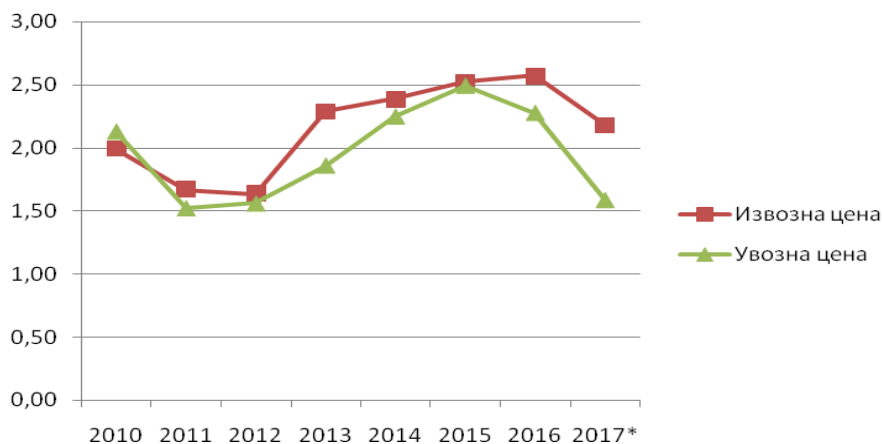
Тржиште увоза малина се налази на граници између ниске и умерене концентрисаности, при чему прва четири увозника скупа чине око 50% увоза по количини и вредности. За разлику од извоза малина, позиција водећег увозника је променљива категорија. Највећи увозник у првих десет месеци 2017. године је предузеће „Fru com plus“ доо из Варварина,

а међу четири водећа увозника у протекле три године налазе се још и „Crops&Partners“ доо из Београда (водећи увозник у 2015. и 2016. години), „Sirogojno Company2 доо из Сирогојна, „Lukafood“ доо из Умчара, „DBR Proizvodnja“ из Београда и „Станић“ из Ариља.

Увозне цене

Просечна увозна цена малина имала је растући тренд у периоду од 2012. до 2015. године. Према подацима Управе царина, у 2015. години просечна увозна цена малина достигла је максималних 2,49 евра/кг и готово се изједначила са просечном извозном ценом. У 2016. години, просечна увозна цена малина смањена је у односу на 2015. годину за 9%, а негативан тренд настављен је и у 2017. години.

Графикон 9. Кретање просечне извозне и увозне цене малина, EUR/кг, 2010-2017*

*јануар-октобар 2017.г.

Према подацима Управе царина, просечна увозна цена малина у првих десет месеци 2017. године износила је 1,59 евра/кг и била је за 27% нижа од просечне извозне цене, при чему је просечна увозна цена малине пореклом из Босне и Херцеговине, из које потиче 75% увоза, износила 1,53 евра/кг.

5. Анализа података достављених од стране учесника на тржишту

Комисија се за потребе испитивања услова конкуренције на тржиштима откупа и извоза малина обратила највећим извозницима захтевом за давање информација. Узорак највећих извозника малина обухватио је укупно 15 (петнаест) извозника и то: Алтива доо Београд, Crops & Partners доо Београд, Lukowa доо Београд, Sirogojno Company доо Сирогојно, YUBE доо Пожега, Elixir Food доо Шабац, Станић доо Ариље, Z.A. Fruit доо Ваљево и Агропартнер доо Лучани, Frucom Food доо Ариље, IQF доо Пожега, ITN Group доо Београд (Земун), Master Frigo (Master Fruits²) доо Београд (Борча), Mondi Lamex доо Врдила (Краљево) и Задругар доо Љубовија.

Од наведених 15 привредних друштава, 13 друштава је поступило по захтеву Комисије, док тражене податке нису доставили Frucom Food доо Ариље и Задругар доо Љубовија.

Посматрано у односу на збирно учешће друштава обухваћених узорком у укупном извозу у посматраном периоду, може се констатовати да је репрезентативност овако одабраног узорка сасвим задовољавајућа. **Наведених 13 друштава учествовало је са 50,8% (количински) и са 53,4% (вредносно) у укупном извозу малина у 2016. години, односно са 50,1% (количински) и 55,1% (вредносно) у првих десет месеци 2017. године.**

Од привредних друштава која су доставила све тражене податке, два друштва (Алтива и IQF) се не баве откупом малина, већ се искључиво баве велепродајом дубоко замрзнутих малина.

Уколико се укупно откупљене количине од стране друштава обухваћених узорком ставе у однос са званичним статистичким подацима о годишњој производњи малине, изводи се закључак да 13 учесника на тржишту обухваћених узорком откупљују око 45% укупно произведених количина.

Упоредивањем укупно откупљених и укупно продатих количина друштава обухваћених узорком, уз уважавање чињенице да се малина откупљује у свежем стању, а продаје углавном у замрзнутом стању, констатовано је да код већине продате количине премашују откупљене количине у свакој односној години. Уколико се узме у обзир да се међу посматраним извозницима налазе и неки од водећих увозника малина (Станић, Sirogojno Company, Crops & Partners), из наведеног би се могао извести закључак да већина посматраних друштава, иако то није експлицитно наведено, поред откупа свеже малине купује (увози) и смрзнуту малину, коју даље продаје у дубоко замрзнутом стању. Ово је посебно карактеристично за 2016. годину, када је увоз малина био рекордно висок, а код неких друштава и у првих десет месеци 2017. године.

---

² Master Fruits је зависно друштво компаније Master Frigo, са седиштем у Пожеги. Master Fruits је у 2017. години преузео откуп и извоз воћа од матичног друштва Master Frigo.

Овакав закључак је у складу и са претходно наведеном констатацијом, да извоз премашује домаћу производњу малина у последњих неколико година, односно да се у извозу, поред домаће малине, појављује и малина из увоза.

Од друштава обухваћених узорком само су Станић доо Ариље и Z.A. Fruit доо Ваљево посебно приказали откуп свеже малине и набавку смрзнуте малине.

Према наводима друштва Алтива, разлика између продатих (извезених) и откупљених количина је резултат пренесених залиха, које код последње две бербе из 2015. и 2016. године иду и до 20.000 тона, док нормалне пренесене залихе, које не оптерећују откуп и продају наредне бербе, износе око 5-6.000 тона.

Откупне цене

Просечне откупне цене за сваког извозника/откупљивача добијене су као однос укупне реализоване вредности откупа и укупно откупљених количина у посматраној години.

Просечна откупна цена за учеснике на тржишту обухваћене анкетом израчуната је као проста аритметичка средина добијених просечних вредности за сваког откупљивача.

Просечна откупна цена за посматраних 11 учесника на тржишту који се баве откупом у првих десет месеци 2017. године нижа је за 34% од просечне откупне цене у 2016. години, док на нивоу појединачних извозника/откупљивача разлика износи од 24% до 44%.

У табели у наставку дате су вредности којима се упоредо приказује просечна откупна цена (проста аритметичка средина просечних откупних цена) у свакој од посматраних година, стандардна девијација као апсолутна мера дисперзије, односно одступања од просечне вредности и коефицијент варијације као релативна мера одступања, који омогућава мерење варијабилитета серија када су обележја у истим јединицама, а имају различите аритметичке средине, што је овде случај. Вредност овог коефицијента показује груписаност података око аритметичке средине, тако да што је коефицијент варијације мањи, то је већа груписаност око аритметичке средине и обрнуто, што је овај коефицијент већи, то је веће одступање од просечне вредности.

Табела 3. Просечна откупна цена свежих малина (РСД/кг), 2015-2017.г.

Показатељ	2015	2016	2017	Индекс 2017 (2016=100)
Просечна откупна цена (РСД/кг)	206.74	220.74	145.22	66
<i>Стандардна девијација</i>	<i>11.05</i>	<i>16.38</i>	<i>12.37</i>	
<i>Коефицијент варијације</i>	<i>5.3%</i>	<i>7.4%</i>	<i>8.5%</i>	

Извор: Калкулације СЕА на бази података учесника на тржишту

Као што се из датог прегледа може видети, уколико се 2017. година (првих десет месеци) упореди са претходним годинама, уочава се да иста има најнижу средњу вредност откупних цена, али да истовремено има највишу вредност коефицијента варијације, што указује на релативно већа одступања међу откупљивачима у погледу откупних цена у

односу на претходне године. Стандардна девијација за 2017. годину је нижа него за 2016. годину, али је изнад израчунате вредности за 2015. годину.

На основу података о откупним ценама рода 2017. године који су достављени од стране учесника на тржишту, констатовано је да се исте разликују у зависности од сорте (виламет, микер, полка и др.), момента откупа (јутарња, скупља, и поподневна, јефтинија предаја) и предајног места (откупно место или хладњача), као и од тога да ли се малина откупљује од правног или физичког лица. Поједини откупљивачи посебном одлуком о дневној цени предвиђају и откупне цене за другу и трећу класу, док се цена превоза до хладњаче, доплата за малину предату пре подне и поподне као и доплата за непрепуњене гајбице накнадно одређују. Такође, откупна цена се током периода откупа прилагођава ситуацији на тржишту, те на крају сезоне може бити виша или нижа од цене на почетку бербе. Из свих наведених разлога, достављени подаци нису указивали на постојање јединствене откупне цене малина.

Продајне цене

Привредна друштва обухваћена узорком су претежно орјентисана на извоз, који чини око 80% целокупно реализованих количина, док се око 20% прода на домаћем тржишту.

Просечна продајна цена на домаћем и страном тржишту израчуната је и приказана као однос укупне вредности продаје и укупне продате количине реализоване од стране учесника на тржишту обухваћених узорком.

Просечна продајна цена на домаћем тржишту за првих десет месеци 2017. године нижа је за 11% од просечне продајне цене у 2016. години, док се код појединачних учесника на тржишту та разлика креће од 3% до 46%.

Просечна продајна цена на иностраном тржишту нижа је за 14% од реализоване прошлогодишње цене, док се код појединачних учесника на тржишту разлика креће од 3% до 25%.

Табела 4. Просечна продајна цена на домаћем и иностраном тржишту, 2016-2017.г.

Просечна продајна цена	2016	2017	Индекс (2016=100)
Домаће тржиште (РСД/кг)	266.15	236.09	89
Извоз (ЕУР/кг)	2.65	2.26	86

Извор: Калкулације СЕА на бази података учесника на тржишту

Ипак, овако добијене податке и из њих изведене закључке треба опрезно посматрати и тумачити, из следећих разлога: (1) подаци достављени од стране друштва Lukowa односе се на целокупну реализовану вредност продаје на иностраном тржишту, а не само за малину; (2) подаци достављени од стране друштва Алтива за 2017. годину односе се на период јануар-јун 2017. године, односно само на првих шест месеци текуће године, (3) Crops & Partners није доставио податке о реализованој вредности откупа у првих десет

месеци 2017. године, уз образложење да сезона откупа није завршена и (4) у првој половини 2017. године продавале су се залихе из претходне сезоне и делимично малина из увоза, из разлога што је сезона откупа рода 2017. године почела у јуну месецу.

Упоређивањем просечних откупних цена прерачунатих у евре према просечном средњем курсу за 2015., 2016. и првих десет месеци 2017. године, са просечном продајном ценом оствареном на иностраном тржишту у односном периоду, може се констатовати да је у 2015. и 2016. години однос двеју цена био релативно стабилан, односно да је просечна продајна (извозна) цена код већине посматраних учесника на тржишту била за 30-50% виша од просечне откупне цене. У 2017. години приметно је повећање распона између просечне продајне (извозне) и просечне откупне цене, тако да је просечна извозна цена код већине извозника виша за 70-90%, а код неких и двоструко виша од просечне откупне цене.

Према наводима друштва Алтива, разлика у откупној и извозној цени у 2017. години резултат је околности да се још увек испоручују малине по уговорима из 2015. и 2016. године. У односу на тада уговорене извозне цене, разлика у извозној цени за уговоре из бербе 2017. године иде и до 0,87 евра по кг за малину роленд, сорта Виламет, док је за органску малину уговорена извозна цена за род из 2017. нижа у односу на уговор за прошлогодишњи род за 1,25 евра по кг. Уговорена цена за малину роленд - сорта Микер из бербе 2017. нижа је и до 1,10 евра по кг у односу на прошлогодишњи уговор. Годишњи уговори које су правили за овогодишњи род су направљени за период испоруке до краја новембра 2018. године. Према наводима Алтиве, сваки добављач који учествује у једном одређеном уговору, добија апсолутно исту цену за свако паковање, без обзира да ли испоручује малу или велику количину.

Други фактор који доводи до погрешног закључка када је у питању разлика између откупне и извозне цене у свим посматраним годинама, према наводима друштва Алтива, јесте што извозна цена која се показује у царинској декларацији укључује и цену амбалаже и цену транспорта. Наиме, већина робе се извози у штампаним кесицама од 500, 650 или 750 грама нето, или у штампаним кутијицама од 300 и 500 грама нето, и иде директно у малопродајне системе. Цена амбалаже је овде значајан фактор, укључујући кесице и транспортну кутију и може ићи од 10-11 центи по кг, па до преко 20 центи код кутијица од 300 грама или пластичних посудика за Микер. Цена транспорта иде од најнижих 8 центи па до 14 центи по кг за Виламет роленд, или до преко 17 центи по кг за Микер.

6. Закључак

Анализа услова конкуренције на тржишту откупа и извоза малина спроведена је са циљем да се испита постојање основане претпоставке о постојању повреде конкуренције на тржишту откупа малина од стране откупљивача (хладњачара), на основу које би Комисија, у складу са својом надлежношћу, могла да покрене испитни поступак по службеној дужности.

У циљу спровођења анализе, прикупљени су и анализирани подаци Министарства пољопривреде и Министарства финансија- Управе царина, као и јавно доступни подаци званичне статистике. У току анализе спроведена је и анкета највећих извозника, којом је обухваћен репрезентативан узорак од 13 друштава, која заједно учествују са 50-55% у укупном извозу малина.

На основу свих прикупљених и анализираних података и информација, Комисија није могла да изведе закључак о постојању поремећаја на тржишту откупа малина рода 2017. године, који би могли бити резултат спречавања, ограничавања или нарушавања конкуренције од стране учесника на том тржишту. Подаци о откупљеним количинама и реализованој вредности откупа, као и о откупним ценама рода 2017. године, прикупљени у току анализе коју је Комисија спровела, нису указивали на постојање јединствене откупне цене малине, што би евентуално могло да буде резултат претходно постигнутог договора о откупној цени између откупљивача – хладњачара.

На основу података о откупним ценама рода 2017. године који су достављени од стране осам учесника на тржишту који се баве откупом, констатовано је да се исте разликују у зависности од сорте, момента откупа и предајног места, као и од тога да ли се малина откупљује од правног или физичког лица. На почетку бербе формира се аконтна откупна цена, која се током периода откупа прилагођава ситуацији на тржишту, те на крају сезоне откупа може бити виша или нижа од цене на почетку бербе. Коначна откупна цена формира се по завршетку сезоне откупа, када се сагледа извозни потенцијал и извозна цена. Из свих наведених разлога, не може се говорити о јединственој откупној цени малина.

Ни изведени статистички показатељи нису сугерисали постојање јединствене откупне цене за род 2017. године. Наиме, иако је у првих десет месеци 2017. године откупна цена достигла најнижу средњу вредност у трогодишњем периоду, вредности коефицијента варијације указују на релативно већа одступања међу откупљивачима у погледу откупних цена, у односу на претходне године.

Просечне продајне цене на домаћем и иностраном тржишту у првих десет месеци 2017. године ниже су од одговарајућих цена у 2016. години за 11% (домаће), односно за 14% (извоз), док је у истом периоду просечна откупна цена нижа за 34%. Са друге стране, упоређивањем просечних откупних цена прерачунатих у евре према просечном средњем курсу са просечном продајном ценом оствареном на иностраном тржишту у односном периоду, констатовано је да је у 2017. години повећан распон између просечне продајне (извозне) и просечне откупне цене код свих извозника, тако да је просечна извозна цена код појединих извозника била и двоструко виша од просечне откупне цене.

Међутим, приликом извођења коначног закључка у погледу наведених констатација Комисија је имала у виду да су овакви и слични проблеми са којим се сусрело српско малинарство у 2017. години делимично изазвани прошлогодишњим рекордно високим откупним (и извозним) ценама, као и чињеницом да је предмет извоза у првој половини 2017. године била смрзнута малина откупљена у 2016. години, по ценама које су уговорене у 2016. години.

Комисија је током спровођења анализе дошла и до сазнања о постојању значајних залиха прошлогодишњих малина (рода 2016. године), које премашују уобичајене залихе у овој грани воћарства и које су могле утицати на пад откупне цене рода 2017. године. Такође, пад тражње за скупљим сортама које су се раније највише извозиле (виламет, микер), уз пораст производње и извоза јефтинијих сорти малина - полке и полане, могао је утицати на пад просечне извозне цене у првој половини ове године, у односу на претходну годину.

Подаци Управе царина показали су растући тренд увоза смрзнутих малина у протекле три године, при чему је увоз остварен само у првој половини 2017. године премашио целокупан увоз реализован у 2016. години. Значајнији пораст увоза малина у 2016. години, а нарочито у првих десет месеци 2017. године, у односу на претходни период, последица је негативног тренда просечне увозне цене, која све више заостаје за просечном извозном ценом. Посебно треба имати у виду повећан увоз из Босне и Херцеговине у протеклом периоду, где је просечна увозна цена са 2,28 евра/кг у 2016. години смањена на 1,53 евра/кг у првих десет месеци 2017. године. Са друге стране, просечна извозна цена малина у првих десет месеци 2017. године износила је 2,18 евра/кг и била је за 15% нижа од просечне извозне цене у 2016. години. Може се претпоставити да су пад просечне увозне цене и последично повећан увоз, као и пад просечне извозне цене, поред осталих фактора, извршили притисак на смањење откупне цене у првој половини 2017. години.

Посебан проблем у овој анализи представљала је неусаглашеност података званичне статистике и других јавно доступних података када су у питању производња и извоз малина. Подаци којима је Комисија располагала који су јој достављени од стране Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, показали су да званична статистика потцењује укупну површину под засадима, приносе и домаћу производњу малина. Према истом извору, нове површине под засадима малине, као и повећана производња услед увођења савремених технологија узгоја, довеле су до хипер-продукције у производњи малине и застоја у пласману на међународном тржишту.

Такође, током испитивања тржишта откупа малина, идентификовани су и бројни проблеми са којима се суочавају произвођачи малина у Србији, који би се могли класификовати у четири основне категорије:

- 1) Проблеми који настају приликом самог откупа (одсуство класирања, контроле квалитета и здравствене безбедности малине, контроле процеса откупа, у погледу истицања услова откупа, рока исплате и др.)
- 2) Проблеми који настају у вези са дугорочним (типским) уговорима о пословној сарадњи у производњи и откупу, које произвођачи закључују са откупљивачима почетком године. На основу ових уговора, произвођачи од откупљивача добијају пестициде и ђубрива, које не исплаћују у готовом новцу, већ враћају у малини у периоду откупа. У моменту закључења уговора, произвођачима је позната само цена репроматеријала, али не и цена по којој ће продавати малину, за коју је у самом уговору наведено да ће бити „тржишна“, те произвођач није сигуран колико

ће вредети његов производ у моменту откупа, односно колико ће заиста морати да „плати“ за ђубриво. Чак и ако нису на то обавезани самим уговором, произвођачи углавном сву малину у периоду откупа испоруче управо хладњачама са којима имају унапред склопљене уговоре и којима су испоручивали и претходних година, односно са којима имају већ успостављену сарадњу и добра искуства са наплатом.

- 3) Проблем неорганизованости уситњених произвођача, пре свега из села у брдским пределима, чији су поседи мали (мањи од једног хектара), али су приходи са таквих поседа захваљујући узгоју малина изузетно значајни. Ови произвођачи, који значајно учествују у укупној производњи малине, немају довољно јаку преговарачку позицију у односу на откупљиваче, а неретко им је потребна и помоћ у финансирању производње малине, преношењу нових сазнања из технологије узгоја, информација о стандардима квалитета и безбедности које захтевају извозна тржишта и др.
- 4) Проблем откупа по јединственој откупној цени, која не зависи од откупљене количине, са једне стране, и трошкова производње појединачних произвођача, који зависе од технологије узгајања и приноса, са друге стране. Оваква ситуација доводи до тога да понуђена аконтна цена произвођачима који имају веће приносе покрива трошкове и доноси одређену зараду, док онима са мањим приносима таква цена често не покрива ни трошкове узгоја и бербе.

Откупљивачи (хладњачари) такође наилазе на проблеме, који се огледају у немогућности да тачно предвиде будућу продајну цену у моменту откупа, већ своје одлуке о откупној цени базирају на *проценама* извозних цена. Такође, откупљивачи су често принуђени да користе неповољне кредите за откуп, због чега многи откупљују воће на одложено плаћање, те се рокови плаћања појединих откупљивача разликују. Оваква ситуација није без утицаја на произвођаче, који се радије опредељују за откупљиваче који плаћају у што краћем року или гарантују сигурност исплате.

Овакви и слични проблеми са којима се сучељавају како произвођачи, тако и откупљивачи малина су системске природе и захтевају ангажовање свих релевантних институција на проналажењу дугорочног и одрживог решења, како се опстанак ове веома важне гране воћарства, која доноси значајне приходе од извоза, не би довео у питање (малине су учествовале са 42% у укупној вредности извоза воћа у 2016. години).

На основу свега изнетог, констатовано је да у овом тренутку **не постоји основана претпоставка да је извршена повреда конкуренције**, те је закључено да нису испуњени законом прописани услови за покретање испитног поступка.

Према мишљењу Комисије, оно што је битно, како за што квалитетнију анализу стања конкуренције, тако и за формирање квалитетне пољопривредне политике, јесте побољшање квалитета доступних статистичких података. Комисија је, приликом израде ове анализе, користила доступне податке; јасно је, међутим да би квалитет података могао да буде бољи, посебно у делу који се односи на податке о укупним површинама под засадом и укупној производњи малина у Србији.

Комисија се захваљује свим учесницима на тржишту који су током анализе услова конкуренције уредно доставили тражене податке и истовремено позива учеснике и осталу стручну јавност да упуте своје коментаре на извештај.